

ЛІТЕРАТУРА

1. Денефіль О.В., Наумова У.О., Хархаліс Ю.Ю. Психологічна адаптація студентів, які постійно перебували в Україні, та виїжджали за кордон під час війни. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2023. № 1. С. 101–106.
2. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.
3. Тімченко О.В. Душевні рани війни (психологічна пам'ятка для роботи з українськими біженцями). *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2022. № 1. С. 159–164.
4. Хараджи М.В., Труніна Г.О. Емоційно-психологічний стан студентської молоді під час війни. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка. Серія «Психологія». Серія «Медицина»)*. 2023. № 12. С. 793–801.
5. Шевченко В.В. «Синдром біженця» як психологічна проблема в умовах війни. *Габітус*. 2022. Вип. 42. С. 228–231.

ЧИ ВЖЕ Є ПСИХОЛОГІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО ДОВЕРШЕНОЮ: СУБ'ЄКТИВНА ОЦІНКА ТА СВОБОДА ВИБОРУ ЯК РУШІ ПСИХІЧНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Соловйов О. В., Літвінова О. В.

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
oleg@iws.com.ua, Litvinova1992@gmail.com*

Чи вже є психологія такою, що відповідає запитам сучасного буремного людського буття? Чи не має вона бути вже деяким інтегралом своїх власних приватних теорій, пов'язаних чітким розумінням того, для чого і як її об'єкт дослідження – психіка – тотально супроводжує людське буття? Чи має вже психологія *дефініцію психіки*, щодо якої ми з легким серцем могли б, видихнувши, сказати: так, психіка є саме цим? Ні, ані першого, ані другого, ані третього ми ще не можемо стверджувати.

І дійсно, теоретична психологія, яка має бути локомотивом усього історично накопиченого психологічного досвіду, являє собою, поки що, іноді геть не інтегровані між собою, хоча вже і досить проникаючи у сутність та функціональність *психічного*, приватні теорії психологічного знання. Тож, перед *теоретичною психологією* у наші часи постає проблема формування такої узагальненої концептуальної схеми, такого загального, інтегруючого розуміння функціонування психічних феноменів у рамках виявлених історією психології закономірностей, які б

склали ядро психологічного знання і були б основою для наближення психології до своєї концептуальної довершеності. Звісно ж, не у сенсі довершеності класичної фізики (особливо механіки), яка вже навчилась передбачати поведінку своїх об'єктів дослідження з 100-відсотковою точністю. Коли ми кажемо про *довершеність психології*, йдеться лише про концептуальну (а не практичну) довершеність. Адже передбачувати поведінку людини (і навіть тварини з високорозвиненим мозком) в умовах тотального тиску невизначеності (К. Friston), новизни, дефіциту інформації у вигляді перманентних загроз життю та соціальних негараздів, принципово неможливо, зважаючи на факт наявності в людині фундаментальної психічної властивості вибирати та інтегрувати на континуумі власного досвіду ту інформацію, яка є суб'єктивно прийнятною під час формування своєї поведінки. Тут йдеться, говорячи мовою математики, про індетерміністську природу *суб'єктивного вибору* (Соловійов, Літвінова, 2023; Soloviov, 2022), тобто про принципову неможливість передбачати поведінку не тому, що нам іноді не вистачає знання, а тому, що сам внутрішньо здійснюваний *суб'єктивний вибір* на континуумі інформації, фіксованої в мозку того, хто його здійснює, є *terra incognita*, «black box». Хоча тут нас трохи виручає баєсівська математика, бо ми можемо звужувати, накопичуючи інформацію про «внутрішній світ людини», імовірнісний діапазон можливих поведінкових актів. Тут хороша новина полягає в тому, що ми не є роботами. «Погана» ж новина (але, на щастя, не критично), полягає в тому, що ми аніколи, що б ми не робили, якого б знання не досягнули, як би глибоко не досліджували мозок, який переробляє інформацію саме через дію в ньому *психічного*, не зможемо передбачати поведінку витонченої у своєму внутрішньому психічному бутті людини. Але навіть і при такому «негативному» прогнозі теоретична психологія має наближатись до свого концептуального ідеалу.

Тож, у чому може полягати, якщо не в математичній точності передбачень, концептуальна довершеність психології – науки, що досліджує *внутрішнє психічне буття людини*, науки, об'єкт дослідження якої знаходиться на принципово більш складному рівні розуміння, аніж будь-який об'єкт будь-якої гілки природничого знання, що фундує себе на *фізичному класичному детермінізмі*? Завдяки *психології* (а точніше, через одну з її гілок – *нейропсихологію*, бо саме вона одним своїм боком є повернутою

до гуманітарного, а іншим боком до природничого знання), ми, у даній роботі, і спробуємо проникнути у «свята святих» інформаційної активності людського мозку, що відбувається саме через дію в ньому психічних феноменів. Для цього ми повинні задати собі наступне питання, що приведе нас не тільки до «парадоксу», який, в свою чергу, змусить нас прийти до певних висновків щодо нашого бажання зробити психологію концептуально довершеною, але і має знайти концептуальні та категоріальні містки між «недолугим» гуманітарним знанням та «дуже вже освіченим, аж до точної математики» природничим знанням. Це питання формулюється наступним чином: чому наш, фізично існуючий та фізично функціонуючий мозок, якимсь «парадоксальним» чином, переробляє інформацію саме біологічно чи соціально доцільно? (Soloviov, 2022) Адже ми знаємо ще з шкільної парти (і сучасна фізика це, як мінімум, не заперечує), що ані жоден фізичний, об'єктивно функціонуючий, закон не є «прихильним» до внутрішнього, суб'єктивно здійснюваного, людського буття. Він не є «прихильним» до його «жагучої» суб'єктивності як внутрішньо-психічного оператора переробки інформації в нейронних мережах мозку (Соловійов, Літвінова, 2022, 2023), до його цінностей, смислів, картин світу, до його страху перед свободою, чи навпаки, до бажання свободи, до його здатності самоусвідомлювати себе, тим самим обмежуючи свої власні ступені свободи на користь соціальності (Соловійов, Літвінова, 2023; Soloviov, 2022).

Залишаючи по за увагою подробиці формування відповіді на це питання і його вирішені та невирішені колізії, тут ми лише викладемо в декількох твердженнях, результат наших міркувань щодо концептуального ядра майбутньої теоретичної психології, яке більш-менш завершено є описаним у (Соловійов, Літвінова, 2022, 2023). Тож, *психікою* ми вважаємо віртуально функціонуючу сферу накопичення та інтеграції інформації (Топоні, 2008), яка розгортається, саме як інформаційний процес на матриці нейронних мереж мозку. У цій *віртуальності психіки* (її відносній причинній незалежності від фізичних чинників), діє як оператор переробки інформації фактор *суб'єктивної оцінки*, який, власне кажучи, і «змушує» фізично активні нейронні мережі діяти біологічно чи соціально доцільно, забезпечуючи психічну процесуальність. Крім цього, наша здатність *суб'єктивно оцінювати інформацію* є психічним феноменом, який забезпечує, при позитивному оцінюванні інформації про явища оточуючого

світу, мотиваційні потенції людини через психічний феномен *бажання*. Тож, через цей мотиваційний фактор *суб'єктивної оцінки у сфері психічного* відбуваються відповідні операції накопичення інформації (онтогенетичного досвіду), її збереження та інтеграції (об'єднання у більш «обізнані» психічні конструкти – образи, думки) аби людина (тварина) могла, через виявлення в сфері її *психічного закономірностей*, протистояти зовнішній невизначеності (новизні, дефіциту інформації, неможливості передбачити майбутнє) своєю біологічно/соціально доцільною поведінковою новизною.

Однак, *психіку* можна і необхідно охарактеризувати ще і так: *психіка* є тим, в *сфері* чого жива істота (і людина тут є найбільш вправною) може моделювати свої відносини з оточуючим її фізичним середовищем, а потім перевтілювати ці відносини із стану «*небажаного теперішнього*» у стан «*бажаного майбутнього*» (Мюллер, 2019) за посередництвом доволно здійснюваних розумних, інформаційно «насичених» (чи, як мінімум, біологічно/соціально доцільних) моторних актів. Тож, чим більший об'єм інформації (більший особистий досвід (Soloviov, 2023)) є фіксованим в мозку людини, і чим більшим оперантним досвідом володіє її «Я», як оператор переробки інформації в мозку, основною функціональною властивістю якого є діалогічна структура його *суб'єктивних цінностей* (Соловійов, Літвінова, 2022), тим більш ефективним буде трансформування «*небажаного теперішнього*» у «*бажане майбутнє*» на основі накопиченої інформації про минуле.

Але у рамках цієї конференції наша увага має, як нам здається, зосередитись саме на тому, що *психіка* є таким надбанням еволюції живого, коли живі істоти вперше стали здатними відповідати на середовищну новизну своєю поведінковою новизною, а не S-R-автоматизмами, що не передбачають застосування за життя накопичуваного досвіду та пов'язаної з ним *свободи вибору*. Фактично йдеться про принципову здатність живих істот бути творчими у широкому сенсі цього слова. І насправді, тільки якщо жива істота, яка, у своїй власній *сфері психічного*, через свій власний *суб'єктивний вибір бажаного нею*, незалежно від знаних нами фізичних законів, маніпулює фрагментами свого власного досвіду, ми можемо пояснити феномен адаптованості живих істот до новизни, до нових, несприятливих до існування умов. Тож, наша людська

здатність суб'єктивно оцінювати, яка забезпечує нам іншу нашу здатність, здатність за своїм бажання вільно маніпулювати фрагментами нашого досвіду у нашій власній сфері психічного, бо вільно вибрати можна лише те, що ти суб'єктивно оцінюєш як бажане, і забезпечує нам нашу резистентність, нашу стійкість по відношенню до новизни (у тому числі, і в першу чергу соціальної). Бо, будучи саме психічно активними живими істотами, ми майже завжди маємо бажання та здатність вільно вибрати те, що дозволяє нам виживати, відновлювати особистісні ресурси, та соціалізовуватись так, як ми того бажаємо. Тож, суб'єктивна оцінка, що збуджує в нас нашу мотивацію, у тому числі, наприклад, і мотивацію до посттравматичного зростання, та наша внутрішньо-психічно здійснювана свобода вибору, і є тим гарантом, що дає нам можливість, за своїм власним бажанням, виживати навіть і у тих умовах, в яких знаходиться більшість людей у нашій країні. Неодмінно виживати та зберігати в собі наші цінності та нашу суверенність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мюллер Р. Фізика часу. Усе відбувається зараз. Київ: Наш формат, 2019. 342 с.
2. Соловійов О., Літвінова О. Психічне оркеструє інформаційну активність мозку: від фізичного існування до психічно здійснюваного буття. *Психологія і особистість*. 2022. № 2. С. 41–84.
3. Соловійов О., Літвінова О. «Портрет» психіки на фоні фізичного світу: суб'єктивна оцінка та свобода вибору є рушіями інформаційного процесу в мозку. *Психологія і особистість*. 2023. № 1. С. 41–84.
4. Soloviov O. Biological expedience of hierarchical relations between neuronal networks of different brain structures explains how and why the mental orchestrates the physical during information processing. *A conference on mathematical approaches in the scientific study of consciousness*. Stanford University, CA USA, September 5-9, 2022. P. 43. URL: https://omcan.web.ox.ac.uk/sites/default/files/omcan/documents/media/moc3_conference-booklet_2022_v3.pdf
5. Soloviov O. Neuronal Cells Spontaneous Activity is One of the Key Functional Aspects of Brain Information Processing: Neurosurgical Case Analysis. *Mathews J Case Rep*. 8(6):112. DOI : <http://doi.org/10.30654/MJCR.10112>
6. Tononi G. Consciousness as Integrated Information: A Provisional Manifesto. *The Biological Bulletin*. 2008. №. 215 (3). P. 216–242. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19098144/>